

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Genderové stereotypy a jejich odraz ve frazeologii

Bakalářská práce

Autorka: Anna Fučíková

Studijní program: Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Vedoucí práce: PhDr. Jana Bílková, Ph.D.

Oponent práce: PhDr. Lukáš Zábranský, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Anna Fučíková

Studium: P16P0040

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Genderové stereotypy a jejich odraz ve frazeologii**

Název bakalářské práce AJ: Gender stereotypes and their reflection in frazeology

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se zaměřuje na genderovou problematiku v jazyce, zejména na její odraz ve frazeologii. Teoretická část pojednává o pojmu gender a poukazuje na genderově problematické jevy v současném vyjadřování. Samostatná kapitola je věnována genderově problematickým frazémům. Práci doplňuje projektová část: příručka prezentující genderově zajímavé frazémy.

PEŠKOVÁ, Jaroslava: Proč právě žena? In: Sborník z mezinárodní konference ŽENA JAZYK LITERATURA, Katedra bohemistiky Pedagogické fakulty UJEP v Ústí nad Labem: 1997.
ČMEJRKOVÁ, Světlá: Jazyk pro druhé pohlaví. In: Daneš, František: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Academia, Praha: 1997. KEDRON, Katerina. Genderové aspekty ve slovanské frazeologii: (na materiálu běloruštiny, polštiny a češtiny). Praha: Karolinum, 2014. Studia philologica Pragensia. ISBN 978-80-246-2221-7. BOLINGER, Dwight Le Merton. Jazyk jako nabitá zbraň: užívání a zneužívání jazyka v naší době. Praha: Petr Zima, 2008. ISBN 9788025403136.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jana Bílková, Ph.D.

Oponent: PhDr. Lukáš Zábranský, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 18.12.2017

Poděkování

Děkuji PhDr. Janě Bílkové, PhD. za odborné vedení bakalářské práce, za konzultace, připomínky a rady, které mi během zpracování poskytla.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 23. 4. 2019

.....

Anotace

FUČÍKOVÁ, Anna. *Genderové stereotypy a jejich odraz ve frazeologii*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 41 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na genderovou problematiku v jazyce, zejména na její odraz ve frazeologii. Teoretická část pojednává o pojmu gender a poukazuje na genderově problematické jevy v současném vyjadřování. Samostatná kapitola je věnována genderově problematickým frazémům. Práci doplňuje projektová část – slovník prezentující genderově zajímavé frazémy.

Klíčová slova

Gender, genderová lingvistika, feministická lingvistika, genderové stereotypy, androcentrismus v jazyce, generické maskulinum, přechylování, frazeologie

Annotation

FUČÍKOVÁ, Anna. *Gender stereotypes and their reflection in frazeology*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2019. 41 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis focuses on gender issues in language, especially its reflection in phraseology. The theoretical part deals with the concept of gender and points out gender-problematic phenomena in contemporary expression. A separate chapter is devoted to gender-problematic idioms. The work is complemented by a project part - a dictionary presenting gender-interesting idioms.

Keywords

Gender, gender linguistics, feminist linguistics, gender stereotypes, androcentrism in language, generic masculine, gender inflection, phraseology

Obsah

Teoretická část	11
1 Gender a genderové stereotypy	11
2 Genderová a feministická lingvistika	12
3 Genderové stereotypy v jazyce.....	13
3.1 Androcentrismus v jazyce	13
3.2 Generické maskulinum v jazyce a řeči.....	14
3.3 Rod obecný.....	15
3.4 Přechylování.....	15
4 Frazeologie a frazém	16
5 Genderové stereotypy ve frazeologii.....	17
5.1 Věk	18
5.2 Fyzické vlastnosti a tělesný vzhled	19
5.2.1 Muži	19
5.2.2 Ženy	19
5.3 Sexualita u mužů a žen.....	20
5.4 Povaha	21
5.4.1 Povaha muže	21
5.4.2 Povaha ženy	21
5.5 Vztah muže a ženy	22
5.5.1 Manželství.....	22
5.6 Povolání.....	24
5.7 Mateřství	25
5.8 Charakteristika dle opačného pohlaví	25
5.9 Zooapelativa	26

Praktická část	27
6 Projekt.....	27
6.1 Fyzické vlastnosti muže	27
6.1.1 Atraktivnost muže.....	27
6.1.2 Neatraktivnost muže	27
6.2 Fyzické vlastnosti ženy	28
6.2.1 Atraktivnost ženy.....	28
6.2.2 Neatraktivnost ženy	29
6.3 Sexualita.....	29
6.3.1 Muži.....	29
6.3.2 Ženy	30
6.4 Povaha muže	30
6.4.1 Kladné vlastnosti.....	30
6.4.2 Záporné vlastnosti.....	30
6.5 Povaha ženy	31
6.5.1 Kladné vlastnosti ženy.....	31
6.5.2 Záporné vlastnosti ženy	31
6.6 Věk.....	33
6.6.1 Muže	33
6.6.2 Ženy	33
6.7 Vztah muže a ženy	33
6.7.1 Muž.....	33
6.7.2 Žena	33
6.7.3 Zamilovanost	33
6.7.4 Námluvy a vztah	34
6.7.5 Manželství.....	34
6.7.6 Podřízenost muže ve vztahu	34

6.8	Mateřství	35
6.9	Povolání.....	35
6.9.1	Muži	35
6.9.2	Ženy	35
6.10	Zooapelativa.....	36
6.10.1	Muž	36
6.10.2	Žena	37
6.11	Obraz muže	38
6.12	Obraz ženy	38
	Závěr	39
	Použitá literatura	40

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá genderovými stereotypy v jazyce a frazeologii v českém prostředí. Na začátku je definován pojem gender a genderové stereotypy. Jsou zde zmíněny pojmy genderová lingvistika a feministická lingvistika a vysvětleny rozdíly a podobnosti v těchto dvou vědních oborech. Několik kapitol je věnováno jednotlivým genderovým stereotypům v jazyce, mezi které patří androcentrismus v jazyce, generické maskulinum, obecný rod a přechylování.

Samostatná část je zaměřena na frazeologii a genderově specifické frazeologismy. Nejprve je definována frazeologie jako vědní disciplína. Následuje rozbor jednotlivých kategorií a genderově specifických frazémů. Práce se zabývá frazeologismy, které se vztahují k fyzickým vlastnostem a lidskému vzhledu, dále se zabývá frazémy, které zobrazují povahu. V této práci nechybí ani frazémy, které poukazují na vztahy a sexualitu mezi muži a ženami. Zmíněny jsou také kategorie, jako např. věk, povolání, mateřství či zooapelativa.

Hlavním inspiračním zdrojem této práce byla kniha Kateriny Kedron *Genderové aspekty ve slovanské frazeologii* (Kedron 2014) a dále pak knihy: *Nikdy si neber ženu s velkýma nohama* od Mineke Schipper (Schipper 2018), *Reprezentace ženství z perspektivy lingvistiky genderových a sexuálních identit* od Jany Valdové (Valdová 2018) a *Názvy zvířat v české frazeologii a idiomatice* od Evy Mrhačové (Mrhačová 1999). Jazykový materiál jsme dále čerpali ze *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* (Čermák – Hronek – Machač 2009) a slovníku *Lidová rčení* (Zaorálek 2000).

Druhou, projektovou část této práce, tvoří výběrový slovník českých frazémů, které jsou zajímavé z hlediska genderové problematiky.

Teoretická část

1 Gender a genderové stereotypy

Rozdíly mezi muži a ženami nejsou jen biologické povahy, ale také sociální. Je tedy potřeba vysvětlit, co je to vlastně gender a co má společného s pohlavím.

Pohlaví se vztahuje k biologickým rozdílům mezi muži a ženami. Jsou to biologické vlastnosti, které odlišují muže a ženy. Pohlaví odkazuje na rozdíly mezi jejich těly. Tyto vlastnosti jsou univerzální a nelze je měnit (ve většině případů). Tyto rozdíly se týkají zejména pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic.

Oproti tomu gender, také nazýván sociálním pohlavím, se vztahuje k sociálním rozdílům mezi muži a ženami, ale také k rozdílům psychologickým, historickým a kulturním. Tyto rozdíly jsou získané a mění se v průběhu věků, napříč různými, ale i stejnými kulturami. Gender není vrozený. Gender je daný aktuálním vývojovým stupněm lidských vztahů, je daný aktuální dobou a místem, kde žijeme, zkrátka naší kulturou. Gender je velice proměnlivý a dá se s ním pracovat. Je individuální a tvoří velkou součást naší identity. Ukazujeme jím světu svou mužskost či ženskost.

Pojem gender výborně vysvětluje Lucie Jarkovská (2004) v knize abc feminismu, z níž budu nyní citovat: „Na svém genderu totiž, aniž bychom si to uvědomovali, ‚tvrdě pracujeme‘. Jsme-li ženy, nakupujeme obvykle oblečení v dámském oddělení, chodíme do dámského kadeřnictví, kupujeme určitý druh časopisů, orientujeme své zájmy určitým směrem... A stejně tak, jsme-li muži, ‚pracujeme‘ na své mužskosti. Pokud to tak neděláme, je možné, že naše okolí prohlásí: *Ona je strašně neženská*. Nebo: *On není žádný pořádný chlap*. A nebude tím vyjadřovat žádné pochybnosti o našich pohlavních orgánech, ale nesouhlas s tím, že vybočujeme z role, kterou nám jako mužům či ženám společnost připisuje.“ (Jarkovská 2004: 22).

Kedron (2004) zmiňuje, že již od dětství se formuje naše genderová identita. Představy o genderu, které v dětství získáváme, nás provázejí po celý život, i přesto, že si to příliš neuvědomujeme. Od dětství se chováme podle genderových vzorů, které nám jsou předkládány rodiči a okolím, ve kterém vyrůstáme. Dostáváme vzory chování a myšlení, které odpovídají našemu pohlaví. Tyto vzory jsou často odvozovány od kultury, ve které vyrůstáme (Kedron 2014: 31).

Pojmy muž a žena jsou univerzální. Tyto pojmy jsou přítomny v každé kultuře. Avšak v odlišných kulturách bývají také odlišně charakterizovány, jak popisuje Badinterová (2015) v knize XY. O mužské identitě. Každá kultura dané pohlaví vnímá

jiným způsobem. Nacházíme tedy rozdílnost chování mezi muži napříč světem. Totéž platí i o ženách. Zatímco dívka se ženou stává biologicky (v den své první menstruace), u chlapců není jasně daná hranice, kdy se z mladého chlapce stává muž. V různých kulturách napříč světem se snažili o iniciaci přerodu chlapce v muže rozmanitými způsoby. Některé kultury mají dodnes své obřady, zvyky a tradice. Ve většině evropských kulturních společnostech se s těmito zvyky již nesetkáváme. Setkáváme se s nimi spíše příležitostně, někdy jen symbolicky. Proto je v současné době pro chlapce stále těžší najít onu hranici přerodu v dospělého muže (Badinter 2005).

Zatímco pouze ženy mohou rodit děti, což je biologicky dáno, není nijak biologicky dáno, kdo je bude vychovávat. Většinová společnost předpokládá, a dříve tomu taky bylo pravidlem, že živitelem rodiny je otec a výchovu dětí zajišťuje matka. Tomu se říká genderové stereotypy. Jsou to utkvělé představy dané společností o tom, co je klasicky ženské a co je klasicky mužské. Jak má žena či muž vypadat, jak se má oblékat, chovat, jak má mluvit. Tyto stereotypy se vytvářejí již v dětství. Děti se učí, co je typické pro ženy a dívky a co je typické pro chlapce a muže. Tento jev můžeme pozorovat například v oblékání dětí, v hračkách, které jim jsou předkládány, nebo také ve způsobu, jakým s dětmi komunikujeme. Jazyk patří k nejdůležitějším prostředkům pro přenášení stereotypů. Rodiče nám pomocí jazyka předávají své hodnoty a normy. Proto se s genderovými stereotypy nesetkáváme jen v chování rodičů a okolí, ale primárně také v jazyce.

2 Genderová a feministická lingvistika

Role genderu v našich životech upoutává pozornost vědců a s nimi také lingvistů. Genderová lingvistika jakožto směr vzniká zhruba v 90. letech 20. století a zabývá se zkoumáním jazyka a řeči z pohledu genderových vztahů. Kromě genderové lingvistiky existuje také feministická lingvistika. Oba přístupy jsou si velice blízké. Řeší stejnou problematiku a používají stejnou či podobnou metodologii. Ale každý z přístupů zprostředkovává různý pohled na věc. Genderová lingvistika se snaží o objektivnější a obecnější přístup k jazyku z pohledu genderu, zatímco feministická lingvistika se zaměřuje na genderovou problematiku spíše z pohledu žen. Často je feministické lingvistice vytýkáno, že má příliš subjektivní pohled na danou věc, neboť zastánci a zastánkyně tohoto přístupu jsou silně ideově zaměřeni. Často tedy dochází k přílišné subjektivizaci a zkreslené interpretaci. Z okruhu otázek, které řeší genderová a feministická lingvistika lze vyčlenit dva základní směry, jimiž se výzkum zabývá. První

směr se zabývá zkoumáním řeči mužů a žen v komunikační interakci. Druhý směr se zabývá projevy genderových vztahů v jazykovém systému a při jeho realizaci. Dostáváme se k tématu jazykové *asymetrie v jazyce*.

Téma *jazykové asymetrie v jazyce*, jak zmiňuje Kedron (2014), patří k jednomu z nejdiskutovanějších témat genderové lingvistiky. Dle feministicky založených vědců a vědkyň představuje toto téma tzv. *sexismus v jazyce*. A protože jazyk z velké části ovlivňuje myšlení lidí, stává se projev *jazykové asymetrie* vodítkem pro sexismus ve společnosti jako takové, což ústí v diskriminaci žen. Proto feministická lingvistika nabádá k jazykovým reformám, které by zviditelňovaly ženu v jazyce (Kedron 2014: 33-34).

3 Genderové stereotypy v jazyce

3.1 Androcentrismus v jazyce

Dle Valdové (2018) označuje termín *sexistický* (též *androcentrický*) jazyk „jazykové praktiky, které používají mluvčí bez rozdílu pohlaví a jejichž jednotlícím rysem je vědomá či bezděčná legitimizace, neutralizace a reprodukce hierarchií pohlaví.“ (Valdová 2018: 41). Není tedy nijak zvláštní, když o sobě žena prohlásí *Jsem opravdu dobrý vědec*. – nebo *Jsem velký milovník kávy*. Běžně se nad takovými větami nikdo nepozastaví, avšak podobné vyjadřování podporuje a zakořeňuje sexismus v jazyce. Mimo termín *sexistický jazyk* se také setkáváme s termínem *něžný sexismus*. Ten Valdová definuje následovně: „Přežívání sexismu/sexismů v jazyce se projevuje mimo jiné jako *něžný sexismus* (termín se používá také v plurálu). Je to takový způsob používání jazykových prostředků, technik a strategií, jehož zamýšleným nebo mimovolným výsledkem jsou pozitivně inscenované hierarchie pohlaví a genderově stereotypní dělba práce, sfér činnosti a životních voleb.“ (Valdová 2018: 43).

Jak píše Kedron (2014) odkazujíc na A. V. Kirilinu (2002): „V souvislosti s otázkou vzájemného vztahu genderu a jazyka se často hovoří o jazykové asymetrii. Jazyková asymetrie je nerovné zastoupení osob mužského a ženského pohlaví v jazyce, přičemž se převaha přichyluje k mužskému pohlaví. Tento jev bývá také označován již zmiňovaným termínem *androcentrismus v jazyce*. Stupeň asymetrie se v různých jazycích liší, stejně jako jeho projevy.“ (Kedron 2014).

V jazyce se objevuje hned několik jevů, které ukazují na nerovnost žen a mužů. Žena bývá často skrývána za mužskými názvy profesí nebo se její příjmení liší od mužova

koncovkou *-ová*, kterou ať už dobrovolně či nikoli, ukazuje světu, že je žena. U mužských příjmení se tato koncovka nevyskytuje, proto v českém prostředí můžeme rozlišovat mužské a ženské jedince podle příjmení. V následujících kapitolách bych se chtěla zaměřit na nerovnosti mezi muži a ženami, které český jazyk přináší. Uvedeme si několik příkladů, které postihují české prostředí.

3.2 Generické maskulinum v jazyce a řeči

Valdrová (2017) říká, že mužským rodem nahrazujeme ženský rod, pokud neznáme pohlaví osoby, o níž hovoříme nebo nepovažujeme za důležité na tuto skutečnost poukazovat (např. při oslovování publika obecnou frází *Vážení hosté*). Mužský rod, jakožto neutrální označení používáme také v případě přiřazování osob k určitému povolání (např. *Naším průvodcem bude paní Nováková.*). Generické maskulinum bývá užíváno také při označení sociální skupiny jako člen neutrální, nepříznačový. Mimo názvy osob bývá využíváno u některých zájmen, např. *Každý to ví.* (Valdrová 2017). Tento jev bývá často kritizován genderovou a feministickou lingvistikou. Často bývá chápán jako nekorektní, negativní a urážející ženy vzhledem k tomu, že kvůli tomuto jevu dochází k jejich zneviditelnění. Jako výborná demonstrace nám poslouží situace, kdy rodině ukazujeme třídní fotografii se slovy *Toto jsou moji spolužáci.*, ale už neřešíme, zda jsou na fotografii pouze muži nebo také nějaké ženy.

Slovy Jany Valdrové (2018) „Generické maskulinum dokáže zakrývat nepoměr žen a mužů ve strategicky důležitých oblastech z hlediska genderu. Je-li veřejnost například zvyklá číst a slyšet o *vědcích*, neřeší, zda ženy vůbec mezi *vědci* jsou; není to důležité ani pro ty, kteří zprávu podávají, ani pro adresát/k/y textu.“

V dnešní době je typické, že ženy bývají oslovovány či se dokonce samy oslovují jmény mužského rodu, i přesto, že existuje ženský ekvivalent. Není nijak zvláštní, když o sobě žena řekne: *Jsem správný policista.*, i když by spíše měla použít přechýlenou variantu „policistka“. Lze tedy vyvodit, že jev zneviditelnění žen pod mužským rodem je spíše záležitostí řeči, nikoli jazykového systému (Valdrová 2018: 159).

S postupem času si uživatelé jazyka uvědomují stále se rozvíjející a stoupající snahu žen o rovnoprávné místo ve společnosti. V dnešní době běžně slyšíme verze uvítání jako *Vážení pánové a milé dámy*. V současnosti je v českém prostředí samozřejmostí oslovení *milé kolegyně, milí kolegové* oproti zastaralému *milí kolegové*.

3.3 Rod obecný

Jak píše Kedron (2014) odkazujíc na Jespersena (1958) při užívání životných jmen mohou vznikat komplikace. Tyto komplikace bývají spojené s tím, že si mluvčí uvědomuje významové spojení rodové kategorie s pohlavím konkrétní osoby, neuvažuje tedy o rodu jako o záležitosti čistě gramatické.

V souvislosti s tímto jevem je nutné zmínit tzv. rod obecný, ten existuje v některých jazycích. Setkáváme se s ním například v dánštině (mužský a ženský rod se spojili v rod obecný). Ani jedno pohlaví tedy není v jazyce diskriminováno a upozaďováno. Možnosti pro používání obecného rodu můžeme pozorovat také v umělém jazyce ido.

Ne ve všech jazycích se ale obecný rod vytvořil přirozenou cestou. Ve společnosti existuje potřeba vyjadřovat se neutrálně nebo obecně o osobách, případně o skupině osob, různého pohlaví nebo o osobách, jejichž pohlaví neznáme. Tato potřeba je spojena se sociokulturními podklady. Týká se také stále se rozvíjející emancipace žen ve společnosti. Mluvčí si uvědomují rozdíly mezi mimojazykovou skutečností a jazykovým systémem. V jazycích existuje řada prostředků, které kategorii obecného rodu zastupují. V českém prostředí se jedná například o již zmíněné *generické maskulinum*, z důvodu nepříznakovosti mužského rodu ve vztahu k ženskému příznakovému rodu. V tomto ohledu mužský rod zcela splňuje funkci obecného rodu (Kedron 2014: 45–46).

3.4 Přechylování

Jak je obecně známo, přechylování je vytváření rodových protějšků od názvů osob. Častěji bývají tvořeny ženské od osobních jmen mužského rodu. Tvorba rodových protějšků má svá pravidla, která jsou popsána v mluvnických příručkách. Nejčastěji se názvy odvozují pomocí sufixů -ka, -(n)ice, -yně atd. V českém prostředí není odvozování ženských jmen od mužských nijak složitou záležitostí. I přes to, že v českém prostředí tato pravidla existují a nejsou nijak složitá, v praxi převládají ve vyjadřování stále maskulina.

Valdrová (2018) vysvětluje, že v českém prostředí bylo po válce zorganizováno počesťování jmen a příjmení osob zejména německé národnosti. Na počesťování se podíleli čeští jazykovědci. V 70. letech 20. století byly matriky, dle nařízení Ústavu pro jazyk český ČSAV, povinny používat přechýlená příjmení, a to i u cizinek (Valdrová 2018).

Knappová (1979) píše: „Požadavek užívání ženských podob příjmení v češtině (a jejich zápisu do oficiálních osobních dokladů vydávaných československými úřady) podle českých mluvnických zásad je dokonce zakotven i v zákoně č. 268¹ a v příslušných směrnících jej vykládajících². (Knappová 1979).

Valdrová (2018) dále podotýká, že k ústupku došlo až v roce 2001, kdy bylo stanoveno, že příjmení se nemusí přechylovat v případě, že se žadatelka přihlásí k jiné než české národnosti.

Interpretace nepřechýlených příjmení může vykazovat známky nejednoznačných formulací. Například při nepřechylování příjmení ve větě *Do třídy s námi chodí i Novák*, nevíme, kdo vlastně, muž či žena? V českém prostředí je nepřechýlená verze příjmení chápána jako mužská varianta, a tudíž mohou nastat problémy při řešení různých situací.

V českém prostředí existují také příjmení, která jsou rodově neutrální, a tudíž se nepřechylují, např. Martinů nebo Kočí. Je nutné připomenout, že tato příjmení v českém prostředí fungují a nejeví známky problémového užívání. U přechylování jde tedy o zvyk.

V současnosti se postoje veřejnosti vyvíjejí, ale stále se střetávají dva názory. Část populace je pro přechylování příjmení podle české tradice. Druhá část je pro nepřechylování. Stále více žen si na matrice přeje zápis nepřechýleného příjmení (Valdrová 2018).

4 Frazeologie a frazém

Frazeologie jako vědní disciplína vzniká ve 2. polovině 20. století. V současné době se liší názory na to, které jednotky považovat za součást frazeologie, a které už do frazeologie nepatří. Takovéto otázky se objevují zejména nad onomastickými jednotkami, okřídlenými slovy, reklamními klišé, ale také nad příslovími.

Dle příruční mluvnice češtiny (PMČ 1995) jsou frazémy neboli ustálená slovní spojení výrazy, které se spojují do neměnných či omezeně měnných celků. Význam, který vyplývá z komponentů spojení, se liší od významu, který nese frazeologické spojení jako celek. Jednotlivá spojení jsou provázena sémantickou nerozložitelností a expresivitou. Frazémy vyjadřují postoje a citové vztahy k obsahu, o němž se hovoří. Vznikají posunem původního významu komponentů a jejich postupnou automatizací. Pro frazémy může být příznačná komicita, nadsázka a někdy také vulgárnost. Nejčastěji se se jedná o posuny

¹ Zákon č. 268 Sb., o matrikách, ze 7. prosince 1949.

² Vyhláška ministerstva vnitra z 10. září 1959, č. 182 Ú. 1., a vyhláška federálního min. vnitra z 10. března 1977, č. 22, kterými se vydávají bližší předpisy k zákonu o matrikách.

založené na metafoře. Zejména kvůli své pestré obrazotvornosti a bohatosti ve vyjadřování bývají frazémy využívány v reklamních, publicistických či uměleckých textech (PMČ 1995: 772–774).

V příručkách a učebnicích se často setkáváme se dvěma typy výrazů, jejichž použití může být matoucí, jedná se o pojmy frazém a idiom. Podle Nového encyklopedického slovníku češtiny (NESČ 2017) se tyto dva výrazy liší následovně: „analyzuje-li se kombinatorický útvar formálně, z hlediska formálních rysů, mluví se o *frazému*, zatímco analýza sémantická, z hlediska relevantních sémantických rysů, opravňuje užití názvu *idiom*.“ (Čermák 2017). V této práci tyto dva výrazy nebudeme rozlišovat, dále tedy budeme pracovat jen s termíny frazém nebo frazeologismus.

V této práci se nejčastěji objevují přirovnání, přísloví, pořekadla a rčení, je tedy nutné vysvětlit, co jednotlivé termíny znamenají a jak je poznat.

Přirovnání je dle Čermáka (2017) jazyková struktura, která je založená na podobnosti (něco je jako něco). Často se ve slovních spojeních objevuje spojka *jako*. Přísloví Čermák popisuje jako metaforický, ale i nemetaforický frazém, který má obvykle didaktickou funkci. Přísloví poukazuje na tradovanou zkušenost a často se používá jako poučení (např. *Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.*), rada, výtka či kritika (Čermák 2017). Podobný charakter má také pořekadlo a rčení, tyto dva útvary vyjadřují lidskou zkušenost, ale na rozdíl od přísloví neobsahují hlubší mravní poučení. Mezi frazémy patří dále také pranostiky. S těmi zde však nepracujeme.

5 Genderové stereotypy ve frazeologii

Kromě genderových stereotypů v každodenním životě se setkáváme i se stereotypy v jazyce. Těch nacházíme celou řadu, ať už se jedná o generické maskulinum nebo třeba o přechylování. Není tedy nijak zvláštní, že takovéto stereotypy nacházíme i ve frazeologii. V jazyce existuje celá řada frazémů, která poukazuje na genderové stereotypy. Podle Jany Valdřové (2018) mohou některé frazémy ukotvovat dominanci mužů ve společnosti. Příkladem mohou být tyto frazémy: *lovci mamutů* namísto *pralidé*, *naši otcové a dědové* namísto *minulé generace*, *hlasovat jako jeden muž* namísto *hlasovat jednotně*, *otcové zakladatelé*, *muži zákona* atd. V dnešní době už jsou takovéto fráze relativně zastaralé a v rámci genderové korektnosti bychom při jejich používání měli zvažovat alternativy (Valdřová 2018: 102). V reálné praxi a v každodenním životě si většina lidí takovéto detaily v jazyce ani neuvědomuje.

Už po generace lidstvo na pohlaví nahlíží různými způsoby. Od dávných dob se objevují stereotypy, které přetrvávají dodnes. O mužích se často mluví jako o silných chlapech, kteří zajišťují rodinu, finance, jsou manuálně zruční, zkrátka jak se říká *praví chlapi*. Samozřejmě existují i muži, kteří jsou nešikovní, oškliví, chlupatí, smradlaví, hloupí apod. Ženy bývají zobrazovány jako *princezny*, krásná a líbezná stvoření, která mají cit pro jemnost a estetiku. Na druhou stranu ale také existují *hloupé husičky*, které nic nevědí. Ženy mívají na starost rodinný krb, plození a výchovu dětí.

Jednotlivé frazémy lze rozdělit do několika skupin. Katerina Kedron (2014) rozděluje frazémy do 3 skupin podle frekvence.

1) frazémy, které obsahují přímá pojmenování mužů a žen
Patří sem výrazy s lexémy *bába*, *chlap*, *muž*, *kluk* apod. Takovéto frazémy ukazují na pohlaví osoby nebo skupiny osob a také na věk.

2) frazémy, které neoznačují pohlaví, ale odkazují na něj
Často se jedná o symboly maskulinity nebo femininity. Patří sem například označení pomocí přirovnání ke zvířatům (např. *štíhlá jako laň*) či rostlinám (např. *krásná jako růže*).

3) frazémy, které označují předměty, které jsou vnímány jako mužské či ženské
Jedná se o předměty, které v sobě často nesou atributy mužskosti či ženskosti (např. *běhá za každou sukni*). Mezi tyto atributy patří například oblečení, předměty v domácnosti apod. (Kedron 2014: 28).

Tato práce se zabývá frazémy, které stereotypně zobrazují muže či ženu nebo jsou příznakové pro jedno z uvedených pohlaví. Kromě genderové příznakovosti některé frazémy také obsahují jiné příznaky, např. věk. Lze je tedy zařadit do více než jedné z uvedených skupin. V této práci jsou frazémy zařazeny do jednotlivých skupin a následných podskupin. Není to však jediné možné řazení. Některé frazémy spadají pod více možných kategorií.

5.1 Věk

Ve frazeologii se často jako hodnotící faktor objevuje věk. Mládí se hodnotí převážně kladně, zejména u ženského vzhladu. Objevují se frazémy, jako např. *děvče jako jiskra* nebo *holka jako lusk*. Stáří bývá obvykle spojováno s negativními konotacemi. Objevují se frazémy, jako např. *stará čarodějnice*.

U mužského pohlaví nacházíme obraz naivního a nezkušeného mladého kluka, např. *kluk ušatá*. Ve frazeologii se také objevuje obraz staršího muže, který bývá zobrazován jako zkušený, např. *stará vojna*.

5.2 Fyzické vlastnosti a tělesný vzhled

Jak zmiňuje Schipper (2018) „S našimi těly postupně procházíme fázemi života od narození až po smrt. (...) Tělo je potřebné k milování, otěhotnění a rození dětí. Díky našim tělům se můžeme dotýkat a ochutnávat, mluvit a poslouchat, shromažďovat a sdílet vědomosti, pracovat a odpočívat. Tělo také prozrazuje naši povahu a náladu, to, jestli jsme panovační nebo submisivní, ustrašení nebo odvážní, unavení nebo nabití energií, přátelští nebo rozzlobení, frustrovaní, smutní nebo šťastní. Základní témata přísloví se odvíjejí od elementární lidské zkušenosti a činnosti.“ Proto není nijak zvláštní, že se lidské tělo objevuje i ve frazeologii (Schipper 2018: 43). Muži a ženy se od sebe samozřejmě liší biologickými vlastnostmi. Proto jako jedno z kritérií genderové rozdílnosti byly vybrány fyzické vlastnosti a tělesný vzhled. Ve frazeologii se objevují jak kladné charakteristiky vzhledu, tak záporné charakteristiky, a to u obou pohlaví.

5.2.1 Muži

S kladnými konotacemi bývají muži zobrazováni jako vysocí chlapi a nositelé fyzické síly, např. *urostlý jako topol* nebo *chlap jako hora*. Existují také frazémy se zápornými konotacemi, které popisují muže z negativní stránky, ty v české frazeologii převládají. Setkáváme s negativním vnímáním muže jako tlustého, zapáchajícího či chlupatého, např. *mít pivní mozol* nebo *chlupatý jako opice*. Neatraktivní muž bývá také často popisován jako slabý a zženštilý, což jsou typicky ženské vlastnosti. Pro takovéto zobrazování muže nacházíme ve frazeologii přirovnání k ženskému pohlaví, např. *mít ruce jako slečinka*. Muž je zde zesměšněn pomocí stereotypně ženských vlastností.

Ve frazeologii se setkáváme také s obrazem muže jakožto s pohádkovou či bájnou bytostí, např. *ošklivý jako čert* nebo *princ na bílém koni*.

5.2.2 Ženy

Jak popisuje Schipper (2018), je samozřejmostí, že krása je jedním z ženských rysů. Varování před ženskou krásou je námětem mnoha přísloví. Často také panuje představa o tom, že ženské tělo může poplést muže natolik, že v některých kulturách a náboženských kontextech je vyžadováno, aby bylo ženské tělo zakryto šaty, případně ještě závojem. Pokud ženy nechtějí, aby bylo jejich dobré jméno pošpiněno, neměly by toužit po mužském těle. Oproti tomu většina frazémů vztahujících se k ženskému tělu

působí jako hodnocení žen mužským pohledem. Schipper také zmiňuje, že ženy svá těla vystavují a muži se prostě dívají (Schipper 2018: 48–49).

Ženy bývají často zobrazovány jako nositelky tělesné a také duševní krásy. Často bývají přirovnávány ke květinám, např. *luční květina* či jiným rostlinám, např. *holka jako lusk*. Existují i přirovnání k půvabným tvorům, např. *laň, kočka* (viz kap. zooapelativa) nebo třeba k předmětům, které bývají považovány za hezké, jako např. *obrázek, panenka* nebo *slunce*. Atraktivnost ženy se ve frazeologii objevuje mnohem častěji než atraktivnost muže. Často bývá tento fakt zdůvodňován tak, že ženy jsou pomocí frazémů hodnoceny mužským pohledem. Zároveň krása patří stereotypně právě k ženám.

Ženy bývají také přirovnávány k pohádkovým či bájným bytostem. Objevuje se například kladné hodnocení ženy: *krásná víla* či záporné hodnocení: *stará čarodějnice, ježibaba*.

Kedron (2014) dále zmiňuje, že při hodnocení ženy pomocí frazémů vznikají také tzv. *gastronomické metafory*, kdy bývají ženy připodobňovány k jídlu, např. *holka k nakousnutí* nebo *holka jako cumel*.

Ve frazémeh, které popisují vzhled, se často objevuje jako jistý hodnotící prvek také věk. Při použití frazému vztahujícího se k atraktivní mladé dívce na starší ženu může vzniknout komický efekt, např. *Ta stařenka stojí za hřích!* (Kedron 2014: 52).

5.3 Sexualita u mužů a žen

Ve frazeologii lze také zaznamenat odlišný přístup k sexuální aktivitě u mužů a žen. U mužů je polygamie relativně tolerována či přijímána, protože, jak frazeologie zmiňuje, *muži mají nevěru v genech*. Objevují se frazémy, jako např. *(být) přelétavý jako motýl* nebo *běhat za každou sukni*. Pokud je starší muž příliš sexuálně aktivní, bývá tato situace hodnocena spíše negativně. Starší sexuálně aktivní muži bývají často přirovnáváni ke zvířatům, objevují se frazémy, jako např. *starý kozel* nebo *mlsný kocour*. Pokud muž není sexuálně aktivní, říká se o něm, že *žije jako mnich*.

Frazeologie také zmiňuje situaci, kdy muž podvádí svoji přítelkyni/manželku, objevují se frazémy, jako např. *prohánět sukni* nebo *honit ženský*. Pokud je muž ve vztahu ten, který je podváděný, říká se, že *nosí parohy*.

Jak píše Schipper (2018) „Podle mnoha evropských přísloví zjevný zájem ženy o nějakého muže z ní činí ženu nectnou, a proto je ženám důrazně doporučováno, aby se do ničeho takového nepouštěly. Ujmout se iniciativy ve věcech lásky a sexu by bylo interpretováno tak, že žena nabízí své tělo ke spotřebě.“ (Schipper 2018: 52). U žen je

polygamie hodnocena negativně, stejně tak časté střídání partnerů. Objevují se frazémy, které ženu hodnotí jako promiskuitní, např. *lehká holka* nebo *povětrná holka, děvče z ulice, být veselá v rozkroku*. Žena, která podvádí svého muže mu *nasazuje parohy*. Pokud se však žena zcela zdržuje sexuálního chování, je to hodnoceno také negativně, objevují se frazémy, jako např. *stará panna* nebo *žít jako jeptiška*.

Ženy bývají chápány jako objekty lovu či cíle dobývání. O tom svědčí například frazém *dobyvatel dívčích srdcí*, kde je muž hodnocen jako dobyvatel a žena jako cíl, muž se snaží získat její srdce, tedy její náklonnost.

5.4 Povaha

Mezi další hodnotící kritérium patří povaha mužů a žen. Ani tento jev frazeologie neopomíjí. Opět se objevují kladně i záporně hodnotící frazémy.

Schipper (2018) píše: „Mužské hlavy jsou automaticky spojovány s mozkiem, inteligencí, moudrostí a talentem, zatímco ženy obecně a manželky obzvláště jsou spojovány především s pocity, emocemi, absencí logiky a iracionalitou.“ (Schipper 2018: 56).

5.4.1 Povaha muže

Mezi kladné mužské vlastnosti patří inteligence, pohotovost, odvaha, čestnost a rozhodnost, např. *(být) odvážný jako lev*. Existují také frazémy, které muže zobrazují se zápornými konotacemi. Setkáváme s negativním vnímáním muže jako hloupého, např. *hloupý Janek*, vznětlivého až agresivního či hrubého, sprostého člověka, např. *nadávat jako starý kanonýr*. Neatraktivní muž bývá popisován jako zženštilý nebo tzv. mamánek, a to jak v případě povahy, tak v případě fyzických aspektů. Setkáváme se s frazémem *ufňukaný jako stará bába*. Často bývají používány stereotypně ženské vlastnosti či samotné přirovnání k ženskému pohlaví k zesměšnění muže, např. *chovat se jako baba* nebo *být zvědavý jako ženská*.

5.4.2 Povaha ženy

Jak již bylo zmíněno, ženy jsou považovány za nositelky fyzické, ale i duševní krásy. Objevují se pozitivní vlastnosti jako dobrosrdečnost či energičnost, např. *děvče jako jiskra* nebo *holka zlatá*.

Schipper (2018) zmiňuje, že jelikož ženy nejsou příliš fyzicky zdatné, vyvinula se u nich zdatnost verbální. Často se ve frazeologii zobrazuje žena jako upovídáná, tento obraz bývá hodnocen záporně, ale i kladně. Kladně hodnotí ženské verbální schopnosti frazém *dvoupalcový jazyk ženský utluče patnáct pěstí vysokého chlapa* (Schipper 2018:

296). U žen můžeme samozřejmě pozorovat i negativní vlastnosti jako hloupost, již zmiňovanou upovídánost a sklon pomlouvat, např. *huba jí jede jako kramářce* nebo *kolik je bílých vran, tolik je chytrých žen*.

Často se objevují frazémy, které spojují krásu s hloupostí, např. *hloupá husička*. Objevují se také vlastnosti jako tichost a mírnost, které jsou často hodnoceny spíše negativně, např. *chovat se jako puťka*. Ve frazeologii nacházíme také frazém *stará vědma*, který hodnotí ženu jako starou a moudrou.

5.5 Vztah muže a ženy

Kedron (2014) popisuje řadu frazémů, které odrážejí vztahy mezi muži a ženami. Muž je ve frazeologii chápán jako *dobyvatel dívčích srdcí*. Žena bývá charakterizována jako *dáma něčího srdce*. Vidíme zde aktivní roli muže – dobyvatele a pasivní roli ženy, která se muži podřizuje, je dámou jeho srdce. Zamilování bývá chápáno jako pomatení mysli. Na to naráží frazémy *ztratit hlavu* nebo *být do někoho blázen*. Existují i frazémy, které odkazují na mužskou zamilovanost, např. *vrkat jako holoubek* nebo *koukat se na ni jako na panenku Marii*. Kedron také zmiňuje situaci, kdy se při namlouvání partnera ve frazeologii setkáváme s obrazem ženy, která si partnera snaží namluvit pohledem. Setkáváme se s frazémy *dělat na někoho cukrbliky*, *udělat na někoho oči*, *házet po někom očkem*, *dělat na někoho zamilované/sladké/májové oči* (Kedron 2014: 121).

Frazeologie také popisuje podřízený vztah muže k ženě, tedy situaci, kdy je muž na své ženě závislý, viz frazémy *držet někoho pod pantoflem*, *držet se někoho za sukně*, *mít doma s někým vojnu* nebo *udělat doma stojku*. Tato situace bývá hodnocena negativně, neboť podle genderových stereotypů by muž měl být ten, kdo je dominantní.

5.5.1 Manželství

Ještě před svatbou je důležitým krokem žádost o ruku, ani tuto situaci tedy frazeologie neopomíjí. Kedron (2014) popisuje nabídku k sňatku z hlediska frazeologie. Zmiňuje, že v českém prostředí existují frazémy, které jako symbol žádosti o sňatek používají slovo ruka, např. *získat něčí ruku*, *dát někomu něčí ruku* nebo *žádat o něčí ruku*. Tyto frazémy jsou spojené se zvyklostí podávat ruku na důkaz uzavření manželství. Stereotypně muž žádá o sňatek ženu, to vidíme u frazému *žádat o něčí ruku*, případně žádá rodiče o sňatek s jejich dcerou, např. *dát někomu něčí ruku* nebo *dát někoho někomu za ženu*. Není zvykem, že by žena žádala o ruku muže, žena pouze přijímá mužovu ruku, viz frazém *přijmout ruku někoho*. Žena je zde tedy pasivní účastnicí žádosti a muž, který žádost iniciuje, je zde aktivním hybatelem. Objevuje se také frazém *vzít si/pojmou někoho*

za ženu, ke kterému se postupem času vytvořila varianta *vzít si/pojmout někoho za muže*. Vidíme zde sémantický posun od stereotypního myšlení (Kedron 2014).

Schipper (2018) zmiňuje, že ženy bývají často přirovnávány k drahocennému majetku, např. přísloví *koně, ženu a flintu nikdy nepůjčuj* (Schipper 2018: 159).

Existují také frazémy, u kterých je aktivním hybatelem žena, např. *lovit manžela*. Můžeme zde pozorovat metaforu lovu, která je spojována s hledáním partnera. Avšak o takové ženě, která se snaží muži vnutit a snaží se být aktivním hybatelem děje se říká, že *si muž uvázal ženskou na krk*. Tato situace není tedy kladně přijímána. Jak Kedron (2014) popisuje, v češtině nacházíme takových frazémů více, např. *viset někomu na krku, mít někoho na krku* nebo *nechat někomu něco na krku*. Tyto frazémy bývají často vyslovovány ve vztahu k ženě. Kedron následující fakt odůvodňuje tak, že dříve byly ženy ekonomicky nesamostatné, byly tedy závislé na mužích. Lze tedy metaforu ženy jakožto břemena vnímat z pohledu muže, pro kterého je svatba zátěží (Kedron 2014). Avšak z dnešního pohledu se tyto frazémy nemusí vztahovat pouze k ženě. *Viset někomu na krku* dnes může jak muž, tak žena. Pozorujeme zde tedy posun genderové sémantiky.

Sňatek lze přijmout, ale také odmítnout. Tento jev zmiňuje Ludmila Stěpanová (2004). Objevuje se frazém *dostat košem*, tento frazém má zajímavý původ. Frazém je původně přejatý z němčiny, kde existoval zvyk, podle kterého, když žena chtěla přijmout nabídku k sňatku, vytáhla pomocí koše svého nastávajícího nahoru do okna. Pokud však chtěla nabídku odmítnout, spustila z okna prázdný koš. Dnes se tento frazeologismus používá obecně k odmítnutí, tedy nejen v milostném významu (Stěpanová 2004: 156–157).

Kedron (2014) také podotýká, že pro nadcházející sňatek bývá často výrazným hodnotícím faktorem jmění. Ve frazeologii nacházíme frazémy, které se i k tomuto jevu vztahují. Například: *provdat se za princeznu z Nemanic* neboli *vzít si ženu bez jmění*. Tento frazém se dnes používá i pro mužské pohlaví jako *princ z Nemanic*. Obecně se při materiálně výhodném sňatku užívají frazémy jako *dobře se provdat* nebo *výhodná partie* (Kedron 2014).

Schipper (2018) zmiňuje, že svatební den je pro ženu nejdůležitějším dnem v životě, často je to také den, kdy žena opouští dům svých rodičů. Příkladem může být frazém *každá nevěsta sedmkrát se zblázní*. Zároveň zmiňuje, že v příslovích se objevuje portrét dobré manželky jako zásadní věc. Ideální manželka by měla být cudná, skvělá hospodyně, uklízečka a kuchařka. Také by měla dobře pečovat o svého manžela. Objevují

se přísloví, jako např. *poklid jeví hospodyňku, nešvara ukáže sviňku* nebo *dobrá žena drahá směna, zlá pak žena trpké zeli* (Schipper 2018).

Ve frazeologickém materiálu se objevují frazémy, které se vztahují k manželství samotnému. Dle Kedron (2014) je sňatek pro ženu cílem, což ukazuje, např. frazém *lovit si manžela*, kde je manžel považován za cíl lovu. Manželství z pohledu muže bývá hodnoceno jako hloupost, jako něco, co by neměl dělat, protože se mu přitíží. Objevují se frazémy, jako např. *lézt do chomoutu, strkat hlavu do chomoutu, dostat se do chomoutu* nebo *strkat hlavu do ohlávky*.

Nezájem o ženu ze strany mužů může vést k tomu, že zůstane sama a nevdá se. V českém prostředí tomu odpovídají frazémy *ujel jí poslední vlak* a *zkysnout/zůstat na ocet*. V současné době se frazém *zkysnout/zůstat na ocet* používá i pro mužské pohlaví, můžeme zde tedy pozorovat změnu genderové sémantiky tohoto výrazu. Pro situaci, kdy jeden z uvedeného pohlaví zůstává žít sám bez protějšku, existují párové frazémy *žít jako mnich* a *žít jako jeptiška*. V češtině se také objevuje frazém *stará panna*, který má podobnou funkci (Kedron 2014: 100).

5.6 Povolání

Ve frazeologii se také objevují frazémy, které se týkají dělby práce mezi muži a ženami. Frazémy, které vypovídají o mužích jsou, např. *muž pera* neboli spisovatel nebo *muž zákona* neboli policista. Vidíme, že frazeologie odráží stereotypní pohled na muže jako na inteligentního, vzdělaného spisovatele či silného a odvážného policistu.

Ve frazeologii existuje řada frazémů, které ukazují stereotypní přístup k ženě jako hospodyňce či ženě v domácnosti, např. *starat se o domácí krb*. Existují frazémy, které tuto situaci hodnotí kladně, např. *strážkyně domácího krbu*. Zde nacházíme přechýlenou verzi mužské profese strážce, což může vyznívat pro ženu lichotivě.

Kedron (2014) zmiňuje, že nacházíme také negativní hodnocení ženy v domácnosti, např. *domácí puťka*, lze chápat jako žena, která se stará o rodinu a domov a nerealizuje své ambice.

V českém prostředí existuje frazém *holka/děvče/děvečka pro všechno*, tento frazém lze vysvětlit jako „člověk využívaný do práce nejrůznějšího druhu, často i pro podřadné, vykonávat práce místo někoho druhého“. Frazém svou etymologií odkazuje k českým reáliím, kdy na statcích pomáhaly mladé ženy a dívky. Této práci se říkalo děvečka. Odsud také pochází frazém *jednat/zacházet s někým jako s děvečkou*. U tohoto frazému můžeme opět vidět posun genderové sémantiky, dnes tento frazém lze

použit i pro mužské pohlaví, např. *Z manžela si udělala děvečku pro všechno*. (Kedron 2014: 104–106).

Valdrová (2018) zmiňuje frazém, který existuje v českém prostředí a dle ní uznává ženský výkon a kvalitu ženské práce. Jedná se o frazém XY v *sukních*. XY je zde muž, jehož práce je uznávána. Například o spisovatelce Simoně Monyové se říká, že je „Viewegh v sukních“ (Valdrová 2018). Tento frazém však lze také použít pro negativní připodobnění společných vlastností muže a ženy v určité oblasti. Například o muži lze říci, že *chodí v sukních*, tím je myšleno, že je ovládaný svou dominantní ženou. Je tedy tzv. podpantoflák.

5.7 Mateřství

Pro ženu je typické, že plodí děti a stará se o ně. Ani tento stereotyp ve frazeologii nechybí. Objevují se kladně hodnotící frazémy, jako např. *starostlivá kvočna*, ale také záporně hodnotící frazémy, jako např. *krkavčí matka*. Pokud je dítě pod matčinou ochranou, říká se, že je *pod matčíným křídlem*.

Schipper (2018) zdůrazňuje důležitost matky a vyzdvihuje ji jakožto nejdůležitější představitelku ženského pokolení. Zmiňuje, že mateřská láska je něco věčného, neutuchajícího a příkladného. Matka se stará o své děti, a to po všech stránkách, objevuje se frazém *dítě špiní a dere, matka šije a pere*. Když děti dospějí, odcházejí z domu. Matka často pociťuje žal nad ztrátou milovaných dětí, to vidíme například u frazému *malé děti kaši jedí, a velké děti srdce užirají*. Matka bývá zobrazována jako něco nepostradatelného a jedinečného, např. frazémy *chudá matka spíše sedm dětí vychová, než sedmero dětí jednu matku vyživí* nebo *když umře táta, umře chleba, když umře máma, umře všechno*. Často se objevují frazémy, které připodobňují matky a dcery, např. *jaká matka, taková dcera a obě od lucipera* nebo *ber dceru, hled' na matku* (Schipper 2018).

5.8 Charakteristika dle opačného pohlaví

Kedron (2014) zmiňuje, že existují frazémy, které charakterizují muže či ženy pomocí vlastností opačného pohlaví. V obou případech, jak u mužů, tak u žen, bývá odchýlení od normy a stereotypů hodnoceno negativně.

Pokud se jedná o mužské pohlaví, objevují se frazémy, které popisují vlastnosti, které jsou podle existujících stereotypů příznačné pro ženy, jako např. *zvědavý jako ženská, pověřivý jako stará bába, ufňukaný jako stará bába* nebo *ufňukaný jako slečinka*. Zobrazuje se tedy ženská zvědavost, pověřivost a uplakanost. Tyto vlastnosti jsou stereotypně přikládány ženám, z toho důvodu jsou u mužů vnímány jako anomální.

Žena se dá charakterizovat pomocí komponentu „muž“, např. *ženská jako chlap*. Objevuje se tedy obraz ženy s vlastnostmi, které jsou stereotypně přiřkládány muži. Podobnou funkci plní frazém *ženská jako generál*. Žena je zobrazována jako rázná a panovačná, případně se může muži podobat i zevnějškem.

Ve frazeologii se vyskytují také frazémy, které hovoří o předmětech, které se ve vědomí mluvčích ztotožňují se ženou či mužem. Jedná se tedy o symboly maskulinity nebo femininity. Takovým předmětem může být například vařečka a frazém *hledět si vařečky*. Tento frazém bývá používán pro ženy, které by se měly starat o domácnost a děti. Dalším takovým předmětem, který bývá vztahován k ženám je sukně. Setkáváme se s frazémem *chodit v sukních*. Tento frazém bývá užíván pro označení muže, který je podřízený své ženě, tzv. podpantoflák. Dalším frazémem, kde se objevuje komponent sukně je, např. *generál v sukních*, tím se rozumí žena, která je panovačná.

Nacházíme také předměty, které bývají ztotožňovány s muži. Takovým předmětem můžou být, např. kalhoty. V české frazeologii existuje frazém, který hodnotí ženu jako samostatnou a soběstačnou, ženu, která přebrala roli muže v rodině, jedná se o frazém *chodit v kalhotách* (Kedron 2014).

5.9 Zooapelativa

Již několikrát byla zmíněna *zooapelativa*, jedná se o názvy zvířat. Ve frazeologii slouží *zooapelativa* jako metafory či přirovnání pro srovnávání vlastností, vzhledu a chování zvířat a lidí.

Při přirovnávání vzhledu mužů ke zvířatům se objevují frazémy s negativním hodnocením, jako např. *chlupatý jako medvěd*, ale také s hodnocením kladným, např. *chlap jako gorila*. S kladnými konotacemi se zobrazuje mužská síla, výška a sexuální výkonnost, např. *to je ale hřebec*. Negativní hodnocení mužů se objevuje i ve sféře povahové, jako např. *chodit jako páv*. U mužů se mezi negativními vlastnostmi objevuje paličatost, pýcha nebo třeba agresivita. Ve frazeologii nacházíme také obraz mladého líbivého muže, který bývá označován frazémy *pěkný/mladý koloušek* či také *zajíček*.

Ženy bývají, stejně tak jako muži, přirovnávány ke zvířatům. Může se jednat o fyzický vzhled, ale také o psychické vlastnosti. Pokud se hovoří o ženě příjemného vzhledu, říká se například, že je *štíhlá jako laň/ka* nebo *krásná jako kočka*. Pokud se o ženě mluví s negativními konotacemi, říká se například, že je *jako šedá myš*, což znamená nevýrazná, obyčejná, stejná jako ostatní. Také lze o ženě říci, že je *ošklivá jako*

ropucha, tento frazém bývá používán spíše pro starší ženy, které jsou vrásčité. Ženská povaha, stejně jako fyzické aspekty, bývá zobrazována jak kladně, tak negativně. Objevují se frazémy, které hodnotí ženu kladně, jako např. *(být) krotká jako ovečka/holubice*, tedy mít klidnou a mírnou povahu. Objevují se však také záporně hodnotící frazémy, jako např. *když čubka nechce, pes neskočí*.

Praktická část

6 Projekt

Součástí bakalářské práce je projekt. V tomto případě se jedná o slovník genderově zajímavých a stereotypních frazémů. Celkem bylo vybráno 270 frazeologických jednotek, které jsou uspořádány do jednotlivých oddílů.

Frazeologický materiál tohoto slovníku byl čerpán zejména z publikací *Genderové aspekty ve slovanské frazeologii* (Kedron 2014), *Nikdy si neber ženu s velkýma nohama* (Schipper 2018), *Názvy zvířat v české frazeologii a idiomatice* (Mrhačová 1999), *Lidová rčení* (Zaorálek 2000) a ze *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* (Čermák – Hronek – Machač 2009).

Tento slovník může být dále použit jako sbírka frazeologismů k danému tématu. V případě jeho vydání může sloužit jako pomůcka pro učitele nebo jazykovědce.

6.1 Fyzické vlastnosti muže

6.1.1 Atraktivnost muže

- chlap jako hora = vysoký, silný, urostlý muž
- (mít) ruce jako kladiva = (mít) velké, silné ruce (lze chápat i negativně)
- princ na bílém koni = krásný, dokonalý muž (po fyzické i psychické stránce)
- urostlý jako topol = vysoký statný muž

6.1.2 Neatraktivnost muže

- (být) chlupatý jako medvěd = být celý porostlý chlupy
- (být) chlupatý jako opice = být celý porostlý chlupy
- (být) pěkný ouřezek = tlustý muž
- (být) shrbený jako stařec = muž, který se nehezky hrbí
- chovat se/chodit jako medvěd = být těžkopádný a nemotorný
- (mít) pivní mozol = velké břicho

- (mít) ruce jako kladiva = (mít) velké, silné ruce (lze chápat i pozitivně)
- mít ruce jako slečinka = muž, který je nešikovný na manuální práci nebo ji vůbec nevykonává
- ošklivý jako čert = ošklivý muž

6.2 Fyzické vlastnosti ženy

6.2.1 Atraktivnost ženy

- být krásná/vypadat jako anděl = být nevinně, oduševněle krásný, vynikat neposkvrněnou, mladistvou krásou
- děvče až oči přecházejí = žena líbivého vzhledu
- děvče jako jiskra = energická a pohledná dívka
- do uzlíčku by ji svázal = malá, drobná, hubená žena
- krásná jako princezna = půvabná, krásná dívka
- krásná víla = krásná dívka
- kus ženské = žena líbivého vzhledu
- lesní panna = pohádková bytost v podobě mladé krásné ženy, dívky žijící v lesích
- (mít) nohy jako strunky = mít dlouhé a štíhlé nohy
- (mít) hezký kukuč = dívka s pěkným obličejem, pohledem
- mohla by se za bičem svlékat = malá, drobná, hubená žena
- vznášet se jako víla/motýlek = chodit zlehka, tančit

6.2.1.1 Přirovnání k flóře

- Ženu líbivého vzhledu lze popsat:
 - dívka jako květina
 - dívka jako pivoňka
 - dívka jako růže
 - děvče jako květ
 - holka jako lusk
 - holka jako malina
 - luční květina

6.2.1.2 Přirovnání k předmětům, které jsou považovány za hezké

- Ženu líbivého vzhledu lze popsat:
 - jen ji dát za rámeček

- krásná jako obrázek
- krásná jako panenka
- krásná jako slunce

6.2.1.3 Gastronomická metafora

- Ženu líbivého vzhledu lze popsat:
 - děvče k nakousnutí
 - děvče krev a mlíko
 - holka jako cumel
 - holka jako malina
 - pěkná kost

6.2.2 Neatraktivnost ženy

- baba Jaga/jaga = zlá, stará a ošklivá ženská osoba
- být jako machna = být neforemně velká a tlustá, těžkopádná
- (být) jako žehlicí prkno = hubená žena bez ženských tvarů, mít plochá prsa
- (být) ošklivá jako ropucha = žena nelíbivého vzhledu
- nebyla doma, když pánbůh rozdával = být ošklivá, žena nelíbivého vzhledu
- velká/tlustá jako almara = být neforemně velká a tlustá, těžkopádná

6.3 Sexualita

6.3.1 Muži

- běhat za každou sukni/zástěrou = záletník
- být (jako) paroháč = muž, který je podváděný svou ženou
- (být) přelétavý jako motýl = muž, který často střídá partnerky, záletník
- chodit na zálety = muž, který podvádí přítelkyni/manželku
- nosit parohy = být podváděný svou ženou
- pokukuje po každé zástěrce = záletník
- prohánět/honit sukně = stále vyhledávat milostné styky
- prohánět/honit ženský = stále vyhledávat milostné styky
- starý kocour = starý muž, který je sexuálně aktivní
- starý kozel = starý muž, který je sexuálně aktivní

6.3.2 Ženy

- být veselá v rozkroku = provozovat pohlavní styk s hodně muži
- dáma s kaméliemi = prodejná žena, prostitutka působící v nejvyšších společenských kruzích
- děvče z ulice = žena, která často střídá muže, prostitutka
- kněžka lásky = lepší prostitutka
- lehká holka = žena, která často střídá muže
- nasazovat někomu parohy = žena, která podvádí svého muže
- povětrná holka = žena, která často střídá muže
- stará panna = žena, která není sexuálně aktivní
- žena uvolněných mravů = žena, která často střídá muže
- žít jako jeptiška = žena, která není sexuálně aktivní

6.4 Povaha muže

6.4.1 Kladné vlastnosti

- bojovat jako muž = bojovat odvážně, udatně
- být chlap = chovat se jako chlap (mít stereotypně mužské vlastnosti)
- (být) machr na něco = být v něčem dobrý
- (být) odvážný jako lev = být odvážný, vůdčí
- čertův chlapík = muž, chlapec chytrý, popř. mazaný, šikovný, úspěšný
- děd Vševěd = muž, který mnoho zná, je moudrý
- hloupý (český) Honza = typ prostého, dobromyslného, zdánlivě hloupého ale statného a statečného člověka
- milionový chlapík = báječný, výborný muž, chlapec vzbuzující obdiv
- muž činu = pohotově a bez váhání jednat
- ostřílený kozák = zkušený muž
- postavit se k něčemu jako chlap = chovat se statečně, rázně, rozhodně
- rytířské cnosti = příslušné kladné mravní i fyzické vlastnosti připisované ve středověké společnosti rytířům
- stará vojna = zkušený muž
- těžkej frajer = muž mající žádoucí vlastnosti, schopnosti

6.4.2 Záporné vlastnosti

- (být) ukecaný jako stará bába = být až příliš hovorný
- (být) zvědavý jako ženská = zvědavý muž

- držet se máminy sukně = být tzv. mamánek
- hloupý Janek = hloupý muž
- chodit jako baron = chovat se povýšeně
- chovat se jako baba = být ustrašený, zženštilý
- chovat se jako slečinka = zženštilý muž
- chovat se jako Don Juan = muž, který často střídá ženy
- klít jako drvoštěp = muž, který mluví vulgárně
- nadávat jako (starý) kanonýr = muž, který mluví vulgárně
- paličatý (jako) Janek = zatvrzele neústupný muž
- pověřivý jako stará bába = pověřivý muž
- prázdný panák = muž škrobeného až nadutého chování
- schovávat se za máminu zástěru = být tzv. mamánek
- sprostý jako kanálník = muž, který mluví vulgárně
- ufnukaný jako stará bába = uplakaný muž
- upejpavý jako nevěsta = stydlivě odmítat, ostýchat se nebo váhat něco přijmout
- zvědavý jako stará bába = zvědavý muž

6.5 Povaha ženy

6.5.1 Kladné vlastnosti ženy

- děvče jako jiskra = energická žena
- dvoupalcový jazyk ženský utluče patnáct pěstí vysokého chlapa = výřečná žena
- holka zlatá = žena s mimořádně kladnými vlastnostmi
- holka do nepohody = žena, do každé situace
- milá jako holubička = velmi milá žena
- (mít) ještěrcí jazyk = vlastnost ženská/dívčí založená na schopnosti pohotově, hbitě mluvit
- modrá punčocha = emancipovaná učená žena
- poctivé děvče = mravně bezúhonná, spořádaná dívka
- stará vědma = stará a moudrá žena
- ženská jako břitva = energická v projevu, rázná a ostrá

6.5.2 Záporné vlastnosti ženy

- baba jedová/jedovatá = zlá ženská osoba

- baba své, čert své = ženská paličatost, tvrdohlavost
- bába z tržnice = hašteřivá žena
- babské drby = nepodložené výmysly
- běda mužům, kde žena vládne = ženy nemají mít vysoké funkce
- být jako princezna = rozmazlená, panovačná žena
- být zticha jako puťka = chovat se tiše, nenápadně
- čertova holka = mazaná žena
- generál v sukních = panovačná žena uplatňující svou autoritu a vůli
- hloupá husa/husička = hloupá žena
- hloupá nána = hloupá žena
- hrát si na dámu = povyšovat se nad ostatní
- huba jí jede jako kramářce = upovídaná žena
- chovat se/chodit jako baronka = chovat se povýšeně
- káča pitomá = hloupá žena
- kam čert nemůže, tak nastrčí bábu = žena komplikuje situaci
- když to řekl babce, je to jako celému spolku = ženy pomlouvají, roznášejí nepravdivé informace
- kolik je bílých vran, tolik je chytrých žen = chytrá žena je stejně výjimečný jev jako bílá vrána
- mít řeči jako bába na trhu = zbytečně moc mluvit
- pavlačová drbna = pomlouváčná žena, která v domě, po domě šíří pomluvy, klepy
- pochybná dámička = žena špatné morální pověsti
- velká dáma = žena, která se s nápadnou okázalostí vyvyšuje nad jiné a dává najevo svou nadřazenost
- za vším hledej ženu = žena komplikuje situaci
- zlá (jako) saň = zlá žena
- ženě můžeš vždycky natlouc, vona už bude vědět proč = žena je vinná vždycky
- ženská jako generál = panovačná žena
- ženská jako oficír = panovačná žena s ráznou povahou

6.6 Věk

6.6.1 Muže

- kluk pitomá = chlapec, mladík, který provádí něco nerozumného, hloupého
- kluk ušatá = chlapec, mladík, který zasluhuje za něco pochvalu nebo pokárání
- mladý pán = mladší muž
- nebýt už žádný zajíc = starší muž
- plesnivý dědek = starý muž jevící nevábné příznaky stáří
- starý pán = muž vyššího věku

6.6.2 Ženy

- hezká žába
- Starší ženu nepříliš líbivého vzhledu lze popsat:
 - stará čarodějnice, ježibaba
 - stará nádhera
 - stará rachotina
 - stará rašple
 - stará škatule

6.7 Vztah muže a ženy

6.7.1 Muž

- dobyvatel dívčích srdcí = muž, který se dvoří ženám
- žít jako mnich = žít v celibátu

6.7.2 Žena

- dáma něčího/jeho srdce = žena někým milovaná, zbožňovaná
- Žena, která zůstala bez muže:
 - stará panna
 - ujel jí poslední vlak = žena, která se neprovdala
 - zkysnout/zůstat na ocet = žena, která se neprovdala
 - žít jako jeptiška

6.7.3 Zamilovanost

- koukat se na ni jako na panenku Marii = obdivovat ženu

- tokat jako tetřev = namlouvat si ženu, flirtovat/být slepě zamilovaný, často směšný svému okolí
- vrkat jako holoubek = něžně mluvit k ženě

6.7.4 Námluvy a vztah

- dostat košem = odmítnout (původně odmítnutí sňatku ženou)
- lovit ženicha = hledat si ženicha
- mít někoho na krku = vydržovat si někoho, mít někoho v péči
- uvázat si ženskou na krk = vnímat ženu jako břemeno, zátěž
- viset někomu na krku = záviset na někom a zatěžovat ho tak
- Svádění muže pomocí očí:
 - dělat na někoho cukrbliky
 - dělat na někoho zamilované/sladké/májové oči
 - házet po někom očkem
 - udělat na někoho oči

6.7.5 Manželství

- dát někomu něčí ruku = slíbit svatbu své dcery
- dát někoho někomu za ženu = provdat svou dceru
- dostat se do chomoutu = ženit se
- každá nevěsta sedmkrát se zblázní = nevěsty jsou hysterické
- koně, ženu a flintu nikdy nepůjčuj = žena/manželka je drahocenná
- lézt do chomoutu = ženit se
- princ z Nemanic = muž/budoucí manžel bez majetku
- princezna z Nemanic = žena/budoucí manželka bez majetku
- přijmout ruku někoho = žena přijímá mužovu nabídku k sňatku
- strkat hlavu do chomoutu = ženit se
- strkat hlavu do ohlávky = ženit se
- vzít si/pojmout někoho za muže = uzavřít sňatek
- vzít si/pojmout někoho za ženu = uzavřít sňatek
- získat něčí ruku = souhlasit se sňatkem

6.7.6 Podřízenost muže ve vztahu

- držet někoho pod pantoflem = být kontrolovaný, omezovaný svou ženou
- chodit v sukních = být ovládaný svou dominantní ženou

- mít doma s někým vojnu = muž se zlou, přísnou manželkou, být kontrolovaný, omezovaný
- udělat doma stojku = odevzdat manželce celou výplatu

6.8 Materství

- ber dceru, hled' na matku = podobnost dcery a matky
- dítě špiní a dere, matka šije a pere = role dítěte a role matky
- chudá matka spíše sedm dětí vychová, než sedmero dětí jednu matku vyživí = matka se o děti postará za všech okolností
- jaká matka, taková dcera a obě od lucipera = podobnost dcery a matky
- když umře táta, umře chleba, když umře máma, umře všechno = nepostradatelnost matky
- krkavčí matka = zlá matka
- malé děti kaši jedí, a velké děti srdce užírají = malé děti potřebují především výchovu a péči o zabezpečení základních životních potřeb, kdežto velké a dospělé děti vyžadují pomoc v řešení náročných psychických situací
- pod matčiným křídlem = v mateřské péči, pod ochranou
- starat se/pečovat o někoho jako vlastní matka = hodná macecha
- starat se o někoho jako kvočna o kuřata = mateřsky, obětavě a neúnavně pečovat o děti nebo podřízené
- starostlivá kvočna = starostlivá matka

6.9 Povolání

6.9.1 Muži

- chodit v sukních = vykonávat ženské povinnosti
- malý pán = muž zastávající bezvýznamné, nedůležité postavení
- muž pera = spisovatel
- muž zákona = policista
- velký pán = muž zastávající významné, důležité společenské postavení

6.9.2 Ženy

- děvečka pro všechno = vykonávat kdejakou práci (původně o ženách)
- domácí puťka = žena, která se stará o domácnost a děti, nerealizuje své ambice

- chodit v kalhotách = vykonávat mužské povinnosti
- hledět si vařečky = být ženou v domácnosti
- poklid jeví hospodyňku, nešvara ukáže sviňku = ženy mají být dobré v domácích pracích
- starat se o domácí krb = starat se o domácnost
- strážkyně domácího krbu = žena v domácnosti

6.10 Zooapelativa

6.10.1 Muž

6.10.1.1 Kladné konotace

- být jako koloušek = mladý pohledný muž
- být jako zajíček = mladý pohledný muž
- (být) mírný/krotký jako beránek = mít tichou, klidnou, trpělivou povahu
- dobrý kohout neztlostne = sexuálně výkonný muž je stále štíhlý
- chlap jako gorila = velký, silný, zdatný muž
- lev salónu = společenský muž
- to je ale bejk = sexuálně velmi výkonný muž
- to je ale hřebec = sexuálně velmi výkonný muž
- to je ale kanec = sexuálně velmi výkonný muž
- to je ale kos = velmi schopný chlapík
- věrný jako pes = věrný muž

6.10.1.2 Záporné konotace

- bojovný jako kohout = muž, který je agresivní
- (být) na sebe jako dva kohouti na jednom smetišti = dva muži, kteří soupeří o ženu
- (být) chlupatý jako medvěd = chlupy zarostlý muž
- čubčí syn = nadávka řečená nějakému muži ve snaze ho co nejvíce ponížit
- chodit jako páv = pyšný, domýšlivý muž
- chovat se/chodit jako medvěd = být těžkopádný a nemotorný
- starý/mlsný kocour = starší muž, který si nadměrně všímá mladých žen
- starý/mlsný kozel = starší muž, který si nadměrně všímá mladých žen
- nebýt už žádný zajíc = starší muž

6.10.2 Žena

6.10.2.1 Kladné konotace

- (být) mírná/krotká jako holubice = mít tichou, klidnou, trpělivou povahu
- (být) mírná/krotká jako ovečka = mít tichou, klidnou, trpělivou povahu
- hadí žena = artistka s velmi pružnými údy a pohyby podobající se hadímu vinutí
- krásná jako kočka = žena líbivého vzhledu
- něžná holubička = něžná žena příjemného vzhledu
- plachá jako gazela = o jemné nesmělé dívce
- plachá jako laň = o jemné nesmělé dívce
- plachá jako srna = o jemné nesmělé dívce
- štíhlá jako gazela = dívka nebo mladá žena štíhlé pružné postavy
- štíhlá jako laň = hubená pohledná žena
- ta naše veverka = lichotka, milá malá holčička
- to je ale klisna/klisnička = lichotivé vyjádření o sexuálně přitažlivé ženě
- to je ale koroptyčička = hezká a čiperná žena

6.10.2.2 Záporné konotace

- být jako kobylna = silná mohutná žena
- (být) ošklivá jako ropucha = žena nelíbivého vzhledu, často stará
- hadí plemeno = zrádné a úskočné ženy
- hloupá husa = hloupá, naivní žena
- hloupá koza = hloupá žena
- chovat se jako kráva = hanlivé označení ženy
- kačena jedna = tlustá, nemotorná nebo hloupá žena
- když čubka nechce, pes neskočí = o svedené dívce, která se svedení zřejmě moc nebránila
- proradná zmijs = prohnaná a intrikující žena
- pyšná jako pávica = pyšná žena
- stará mūra = ošklivá, protivná stará žena
- šedá myš = nevýrazná žena, stejná jako ostatní
- ta ženská je učiněná saň = zlá žena, fúrie, žena prudké, výbušné povahy
- to je ale krůta = hloupá namyšlená žena
- to je ale slepice = mezená, hloupá, naivní žena

- vrána jedna (stará/škaredá) = nesympatická upovídaná žena, klepna
- vypadat jako oškubaná husa = o ženě, která je špatně, nestejněměrně ostříhaná
- žába jedna drzá = prostořeké, troufalé děvče

6.11 Obraz muže

- pán domu = muž, manžel jako tradiční hlava rodiny
- pan otec = tradiční označení mlynáře
- pravý syn svého otce = syn, který je stejný jako otec
- silné pohlaví = muži
- synové Adamovi = muži

6.12 Obraz ženy

- dcery Eviny = ženy
- dcery Sářiny = příslušnice židovského národa
- krásné pohlaví = ženy
- něžné pohlaví = ženy
- porodní bába = pomocnice u porodu, ženská sestra
- zvědavá Eva = příslušnice ženského pohlaví

Závěr

Bakalářská práce se zabývá genderově specifickými frazeologismy. Frazeologismy jsou rozděleny do několika skupin a následných podskupin. Patří sem fyzické vlastnosti muže a ženy a následné dělení podle atraktivnosti a neatraktivnosti, sexualita, povaha muže a ženy (kladné i záporné vlastnosti), vztah muže a ženy, zamilovanost, námluvy, manželství, podřízenost muže ve vztahu k ženě, mateřství, povolání, uplatnění zooapelativ ad.. Celkem je v této práci zmíněno přes 270 frazeologických jednotek.

Nejpočetnější podskupinu genderově specifických frazémů tvoří frazémy vztahující se k atraktivnosti ženy (celkem 28 frazeologismů). Druhou nejpočetnější podskupinu tvoří záporné vlastnosti ženy, kde se objevuje 27 frazeologismů. Lze tedy vyvodit, že ženy jsou ve frazeologii stereotypně zobrazovány jako fyzicky atraktivní, avšak se zápornými vlastnostmi. Atraktivnost muže po fyzické stránce nebývá příliš častá, v této práci se objevují pouze 4 frazeologismy. Lze to zdůvodnit tak, že o ženských vzhledových aspektech se mluví častěji, a to proto, že ženy bývají muži z tohoto hlediska často hodnoceny. U mužské povahy se objevuje podobný počet frazeologismů jak u kladných, tak u záporných vlastností. Lze tedy říci, že muži bývají zobrazováni stejně často s kladnými vlastnosti jako s těmi zápornými.

Značnou část frazémů tvoří kapitola o sexualitě (20 frazeologismů). U mužů je podle stereotypů nadměrná sexualita tolerována, ale u žen je hodnocena velice negativně.

Objevuje se také podkapitola o manželství. Stereotypně je muž hlavou rodiny a žena je zobrazována jako podřízená muži, hospodyňka v domácnosti nebo mužův majetek.

Celkem 11 frazeologismů obsahuje kapitola o mateřství, z toho lze vyvodit, že stereotypní obraz ženy jako matky se vyskytuje velmi často. Nejčastěji se objevuje obraz matky jako starostlivé, pečující a nepostradatelné.

Velkou část práce tvoří tzv. zooapelativa, celkem se objevuje 51 frazémů. Muži a ženy bývají tedy často připodobňovány ke zvířatům. To se týká kladných i záporných aspektů.

K této bakalářské práci vznikl také slovník genderově zajímavých frazémů, který může být dále použit jako sbírka frazeologismů k danému tématu. V případě jeho vydání může sloužit jako pomůcka pro učitele nebo jazykovědce.

Použitá literatura

- BADINTER, Élisabeth (2005). *XY. O mužské identitě*. Praha: Paseka. ISBN 80-718-5727-0.
- BOGOCZOVÁ, Irena (2001). Eva Mrhačová: Názvy zvířat v české frazeologii a idiomatice. *Slovo a slovesnost* [online], 62(4) [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4040>
- BOLINGER, Dwight Le Merton (2008). *Jazyk jako nabitá zbraň: užívání a zneužívání jazyka v naší době*. Praha: Petr Zima. ISBN 978-80-254-0313-6.
- ČERMÁK, František (2017). FRAZÉM A IDIOM. In: *CzechEncy: Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVÍ>
- ČERMÁK, František (2017). PŘÍSLOVÍ. In: *CzechEncy: Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/FRAZÉM A IDIOM>
- ČERMÁK, František (2009). *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1: Přirovnání*. Praha: Leda. ISBN 978-80-7335-216-5.
- ČERMÁK, František (2009). *Slovník české frazeologie a idiomatiky 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda. ISBN 978-80-7335-217-2.
- ČERMÁK, František (2009). *Slovník české frazeologie a idiomatiky 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda. ISBN 978-80-7335-218-9.
- ČERMÁK, František (2009). *Slovník české frazeologie a idiomatiky 4: Výrazy větné*. Praha: Leda. ISBN 978-80-7335-219-6.
- JARKOVSKÁ, Lucie (2004). *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. ISBN 8090322832.
- JESPERSEN, Otto (1958). *Filosofija grammatiki*. Moskva: Izdatelstvo inostrannoj literatury.
- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL (2012). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 9788071066248.
- KEDRON, Katerina (2014). *Genderové aspekty ve slovanské frazeologii: na materiálu běloruštiny, polštiny a češtiny*. Praha: Karolinum. Studia philologica Pragensia. ISBN 978-80-246-2221-7.

- KIRILINA, A. V. (2002). *Vozmožnosti gendernogo podchoda v antropologizirovannom izučeníi jazyka i komunikacii*. Dostupné z: <http://www.gender-cent.ryazan.ru/school/kirilina.htm> [cit. 2010-09-01].
- KNAPPOVÁ, Miloslava (1979). Přechylování příjmení v češtině (Pravidla a systematický přehled). *Naše řeč* [online]. 62(5), 225-233 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6153>
- MRHAČOVÁ, Eva (1999). *Názvy zvířat v české frazeologii a idiomatice: (tematický frazeologický slovník I)*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-704-2537-7.
- SCHIPPER, Mineke (2018). *Nikdy si neber ženu s velkýma nohama: ženy v příslovích z celého světa*. Přeložil Aleš KLÉGR. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 9788074225437.
- STĚPANOVÁ, Ludmila (2004). *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0795-7.
- VALDROVÁ, Jana (2017). GENERICKÉ MASKULINUM. In: *CzechEncy: Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/GENERICKÉ MASKULINUM](https://www.czechency.org/slovník/GENERICKÉ_MASKULINUM)
- VALDROVÁ, Jana (2018). *Reprezentace ženství z perspektivy lingvistiky genderových a sexuálních identit*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. Gender sondy. ISBN 978-807-4192-616.
- ZAORÁLEK, Jaroslav (2000). *Lidová rčení*. Vyd. 4., V nakl. Academia 2. Praha: Academia. ISBN 80-200-0824-1.
- Žena - jazyk - literatura: sborník z mezinárodní konference* (1996). Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem katedra bohemistiky. ISBN 80-7044-147-X.